

کوچه به کوچه

ردزنی ریشه های پرکاربردترین اصطلاحات بیات شفاهی مردم

پژوهشگر:
محسن صدیق نیلیان

۴/ کوچه به کوچه

سرشناسه	: صدیق، محسن، ۱۳۴۹ - گردآورنده
عنوان و نام پدیدآور	: کوچه به کوچه: ردزنی ریشه‌های پرکاربردترین اصطلاحات ادبیات شفاهی مردم / گردآوری محسن صدیق نیلیان.
مشخصات نشر	: مشهد: بهار اندیشه، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۲۰۲ ص. ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۹۶۳۲-۹۳-۰
وضع فهرس نویسی	: فیا
عنوان دیگر	: ردزنی ریشه‌های پرکاربردترین اصطلاحات ادبیات شفاهی مردم.
موضوع	: ضرب‌المثل‌های ایرانی
موضوع	: Proverbs, Iran
موضوع	: ادبیات شفاهی ایرانی
موضوع	: Folk literature, Iran
موضوع	: اصطلاح‌ها و تعبیر -- ایران
موضوع	: Terms and phrases -- Iran
رده بندی کنگره	: PIR۳۹۹۶/ص۴۵۹ ۱۳۹۶
رده بندی دیویی	: ۹۶/۳۹۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۶۶۸۶۹۲

کچه به کچه

ردزنی ریشه پرکاربردترین اصطلاحات ادبیات شفاهی مردم

محسن صدیق نیلیان

چاپ: چاپ دیجیتال خادمی

صفحه آرای و طراحی جلد: فهیمه ناجی

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۶۳۲-۹۳-۰

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۱۸۰۰۰ تومان

انتشارات بهار اندیشه

فهرست

۹. دمه
۱۳. آب از سر چشمه آلود است
۱۵. آب پاکی روز دست کسی ریختن
۱۷. آب زیر کاه
۱۸. آبشان از یک جوی میگذرد
۲۰. آتش بیار معرکه
۲۲. آخرین خال
۲۴. خالی بندی
۲۵. آدم هفت خط
۲۷. آس و پاس
۲۹. آفتابی شدن
۳۱. از بیخ عرب شدن
۳۳. از کیسه‌ی خلیفه بخشیدن
۳۹. از کوره در رفتن
۴۱. الکی
۴۳. انگار از دماغ فیل افتاده !
۴۵. باج سبیل
۴۸. باج ندادن به شغال
۵۱. باد آورده را باد می‌برد
۵۳. بادمجان دور قاب چین
۵۵. برگ خوردن
۵۷. بزبیری
۵۸. بل گرفتن

۶/ کوجه به کوجه

- ۶۰..... بند را آب دادن
- ۶۲..... بوق سگ
- ۶۵..... به کرسی نشاندن حرف
- ۶۶..... پارتی بازی
- ۶۸..... پاک باز
- ۷۱..... پته اش روی آب افتاد
- ۷۲..... ستاز: سور چندان
- ۷۴..... پهلوان پنبه: پنبه‌ای کسی را زدن
- ۷۶..... تشنه کنی از آب افتاد / کوس رسوایی کسی را بر بام یا سر چهارسوق زدن
- ۷۸..... تعارف شاه عبدالعظیم
- ۷۹..... تنبل خانه شاه عباس
- ۸۲..... جمع کن کاسه کوزه تو!
- ۸۴..... جنگ زرگری
- ۸۶..... جور کسی را کشیدن
- ۸۸..... جیم شدن
- ۸۹..... چپق کسی را جاق کردن
- ۹۱..... چشم روشنی
- ۹۳..... چوب در آستین کسی کردن
- ۹۵..... چوبکاری کردن
- ۹۷..... حاجی حاجی مکه
- ۹۹..... حرف مفت
- ۱۰۲..... حرفهای بدتنبانی
- ۱۰۳..... حقه بازی
- ۱۰۵..... حمام زنانه
- ۱۰۹..... خاک بر سر
- ۱۱۲..... خالی بستن
- ۱۱۵..... خر کریم را نعل کرده است

کوجه به کوجه / ۷

- ۱۱۸..... خروس بی محل
- ۱۲۱..... خط و نشان کشیدن برای کسی
- ۱۲۷..... خواب زن چیه
- ۱۲۸..... دبه در بردن / ببه کردن
- ۱۲۹..... در و در
- ۱۳۲..... دست بستن از کار
- ۱۳۴..... دست کسی را ری حنا بستن
- ۱۳۶..... دست کسی رو بستن / دست کسی را رو کردن یا خواندن
- ۱۳۸..... دست و پای کسی را پست برده گذاشتن
- ۱۴۱..... به کوری چشم فلانی
- ۱۴۲..... به توپ بستن
- ۱۴۳..... دمار درآوردن
- ۱۴۵..... پوستت رو می‌کنم
- ۱۴۶..... دنبال نخود سیاه فرستادن
- ۱۴۸..... دو آتسه
- ۱۴۹..... دو قورت و نیمش هم باقی است
- ۱۵۲..... راه دادن، دست دادن، پا دادن
- ۱۵۴..... رگب خوردن، رگب زدن
- ۱۵۶..... ریش و قیچی را به دست کسی سپردن
- ۱۵۸..... زاغ سیاه کسی را چوب زدن
- ۱۶۰..... زندگی سگی
- ۱۶۱..... زیر پای کسی را جارو کردن
- ۱۶۳..... زیر کاسه نیم کاسه‌ای است
- ۱۶۵..... زیرو رو کشیدن
- ۱۶۷..... سایه تان از سر ما کم نشود
- ۱۷۰..... سیلیش آویزان شد
- ۱۷۲..... سیلیش را چرب کرد

۸/ کوچه به کوچه

- ۱۷۵..... سئون پنجم
- ۱۷۷..... سر و کیسه کردن
- ۱۷۹..... سر و گوش آب دادن
- ۱۸۱..... سگ نازی آباد
- ۱۸۳..... سنگ کسی را به سینه زدن
- ۱۸۵..... سور زدن
- ۱۸۶..... سوراخ - را گم کردن
- ۱۸۷..... شا و شانۀ سیدن
- ۱۸۹..... شاه می نشد، سخ می خان نمی بخشد
- ۱۹۱..... شاهنامه آخرت، خوش اسم
- ۱۹۵..... شست کسی خبردار شا
- ۱۹۶..... فوت و فن
- ۱۹۹..... قاتی کردن، قاتی خوردن
- ۲۰۱..... قیسر در رفتن
- ۲۰۲..... قمبروز در کردن

مقدمه

یکی از جذاب ترین قسمت های ادبیات شفاهی و فولکلور مردم کوچه و بازار، تحقیق در ریشه و تاریخچه اصطلاحات عامیانه است که بعضا ریشه در تاریخ فرهنگ و تمدن ما دارد و نشانه ای است از عمق اعتقادات، باورها و باورهای محشوب و مجاهدتها و همچنین روحیه لطیف و گاهی طنازی طبع مردم ایران سرزمین است.

مدتی است با توجه به تدریس دروس میراث فرهنگی و پرداختن به ادبیات شفاهی که یکی از مهم ترین بخش های میراث شفاهی بجای مانده از پیشینیان می باشد، همچنین سوالات متعدد دانشجویان و دوستان از اصطلاحات مردم کوچه و بازار و ریشه این اصطلاحات بر آن شدم تا آستین بالا زده و مجالی پیدا کنم و به تحقیق و گردآوری بعضی از اصطلاحات پر کاربرد در ادبیات محاوره ای و جیدمانی پردازم که صد البته این کار را بزرگانی چون مرحوم دهخدا در *اسال الحکم* و زنده یاد احمد شاملو در کتاب *کوچه* و شادروان جعفر شهری در کتاب *تهران قدیم*^۱ به این مهم پرداخته و ختم کرده اند، و اگر در این کتاب به این موضوع پرداخته ام از جهت یادآوری آنچه که در حال فراموشی است و یا مسیر کاربرد آن به غلط کشانده شده که متأسفانه این کجی از ناحیه کسانی صادر می شود که صاحب قلم بوده و در مقام فیلم نامه نویس و

یا نمایشنامه، اصطلاحات نادرست و بعضاً رکیک را از سرب‌بی‌اطلاعی
بکار برده و با ساخت فیلم و یا نمایش صحنه‌ای این اصطلاحات در بین
احاد جامعه به غلط رایج و مورد استفاده قرار می‌گیرد.

یقیناً یکی از آفت‌های مهم انحطاط و از بین رفتن میراث‌های
شفاهی که تحلی بارز آن زبان می باشد همین اعمال سلیق تولید
کندگان تحصیلات دیداری و شنیداری می باشد.

با توجه به گسسته‌گی و تنوع قومیت‌ها در سرزمین ایران واکاوی
اصطلاحات رایج هر قوم و منطقه مستلزم تحقیقات ویژه اسنادی و
میدانی است که پرداختن به این شکل نیاز به کار گروهی وسیع و
همچنین نیاز به مجموعه‌ای جامع و منحصر به خود دارد که در این وجیزه
قصد آن نیست، بلکه سعی شده در این کتاب بصورت الفبایی
اصطلاحات پر کاربرد و رایج که همه ما در سال زندگی روز مره یا از
این اصطلاحات استفاده می‌کنیم و یا شنونده آن هستیم، لیست کرده و در
حد بضاعت به ریشه تاریخی آن پردازیم.

آنچه که خود را موظف به آن می‌دانم این است که استفاده از
اصطلاحات ادبیات شفاهی گرچه بسیار نغز و شیرین است، اما باید
توجه داشت که استفاده از این اصطلاحات نکته بینی و وقت‌شناسی
ظرفی را طلب میکند، که گفته‌اند هر سخن جایی و هر نکته مکانی
دارد.

کوچه به کوچه / ۱۱

و نکته آخر این که امیدوارم این کتاب با همه کمبود هایی که خواهد داشت در دروس میراث فرهنگی و میراث معنوی و همچنین فرهنگ اقوام مورد استفاده و مراجعه محققین و دانشجویان و همه علاقه مندان فرهنگ عامه و فولکلور قرار گیرد و کم و زیادش را بر من حلال کنند.

محسن صدیق نیلیان

www.ketab.ir